

לקוטי תורה • פרשת צו • מאמר 6

להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש...

להבין את "המצה הזאת שאנו אוכלים"

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/6](https://likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/6)

1 להבין מ"ש בהגדה מצה זו שאנו אוכלים ע"ש מה ע"ש שלא הספיק כו' כי גרשו כו'.

כדי להבין את הנאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק" וכו', "כי גורשו" וכו'.

דמשמע הא אלו לא גורשו והספיק להחמיץ היו אוכלים חמץ, והלא כבר נצטוו בעשור לחדש הזה כו' על מצות ומרורים יאכלוהו.

שהרי משמע מכך שאילו לא גורשו והבצק היה מספיק להחמיץ, היו אוכלים חמץ. אך הרי כבר נצטוו: "בעשור לחדש הזה" וכו', "על מצות ומרורים יאכלוהו".

וגם לדורות נצטוו שבעת ימים שאור לא ימצא כו' בכל מושבותיכם תאכלו מצות ובפסוק עצמו יש להבין שהציווי שלדורות היה זכר ליציאת מצרים.

וגם לדורות נצטוו: "שבעת ימים שאור לא ימצא" וכו', "בכל מושבותיכם תאכלו מצות". ויש להבין גם בפסוק עצמו כיצד הציווי לדורות הוא זכר ליציאת מצרים.

והלא פסח מצרים אינו נוהג איסור חמץ אלא יום א' כדאיתא בגמרא (פ"ט דפסחים דצ"ו ע"ב).

אך הרי בפסח מצרים נהג איסור חמץ יום אחד בלבד, כמובא בגמרא (פרק ט' דפסחים, דף צו ע"ב).

והענין דפסח מצרים אינו נוהג אלא יום א', ולכן דוקא כי גורשו ומחמת זה הוא שאכלו

והענין הוא שפסח מצרים נהג יום אחד בלבד; ולכן דווקא משום שגורשו, ומחמת זאת אכלו

מצה גם בשאר ימות הפסח וכ"כ [וכן כתב] המזרחי בפ' ראה ע"פ כי בחפזון יצאת ואעפ"כ [ואף על פי כן] הציווי שלדורות ז' ימים והם זכר ליציאת מצרים].

מצה גם בשאר ימות הפסח. וכך כתב המזרחי בפרשת ראה על הפסוק "כי בחיפזון יצאת". ואף על פי כן, הציווי לדורות הוא לשבעה ימים, והם זכר ליציאת מצרים.

ולהבין קצת ענין אכילת מצה יש להקדים ענין מועדים לשמחה שעיקר המועדים הוא בחיי השמחה

וכדי להבין מעט את ענין אכילת המצה, יש להקדים ולבאר את ענין "מועדים לשמחה": שעיקר ענינם של המועדים הוא בחינת השמחה,

וכדכתיב ושמחת בחגך שאז הוא זמן גילוי מוחין דאימא דהיינו מ"ש בהלל מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה.

כמו שכתוב: "ושמחת בחגך"; כי אז הוא זמן גילוי מוחין דאימא. זהו שנאמר בהלל: "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה".

2 והנה בשבת הוא גילוי מוחין דאבא והם יותר עליונים ואין שם בחינת גילוי שמחה כביו"ט [כיום טוב].

והנה, בשבת יש גילוי של המוחין דאבא, שהם נעלים יותר, ואין שם גילוי של שמחה כפי שיש ביום טוב.

אך הענין כי הנה ביאור מהות מוחין דאימא יובן במה שנודע שיש ב' בחי' בגילוי אור אי"ס ב"ה.

אך העניין הוא כך: מהות המוחין דאימא תובן מתוך הידוע שיש שתי בחינות בגילוי אור אין סוף ברוך הוא.

הא' בחי' ההשתלשלות וסדר המדרגות שהם בחי' ההמשכות מעילה לעילה כו' הארה והארה דהארה כו'.

הראשונה היא בחינת ההשתלשלות וסדר המדרגות, שהן המשכות מעילה לעילה וכו' — הארה והארה דהארה וכו',

כמשל שכל במדות ומדות במחשבה כו' שכל בחי' ההשתלשלות דרך כלל נק' יש מיש. והב' למעלה מן ההשתלשלות יש מאין ממש מאין המוחלט כו'.

כמו במשל של שכל הנמשך למדות, ומדות למחשבה וכו'; כללות ההשתלשלות נקראת "יש מיש". והשנייה היא למעלה מהשתלשלות: "יש מאין" ממש, מן האין המוחלט וכו'.

3 והנה בהשתלשלות עלה ועלול כשהעלול מתקרב לעילתו ממטה למעלה הנה הוא משיג את עילתו.

והנה, בהשתלשלות של סיבה ומסובב, כשהמסובב מתקרב לסיבתו מלמטה למעלה, הוא משיג את סיבתו.

ולכן הוא שש ושמה בו ותהי השמחה גדולה כמשל בן המלך שיצא מן השביה ובא וראה את פני אביו.

לכן הוא שמח ועליז בה, ושמחתו גדולה, כמו במשל על בן מלך שיצא מן השבי, בא וראה את פני אביו.

כך תהיה שמחת העלול בהגלות נגלות עליו אור העלה שלמעלה תחת אשר ירד בהשתלשלות ונעשה מרחק רב בינו ובין עילתו ורחק מאור פניו בסתר

כך תהיה שמחתו של המסובב כאשר אור הסיבה שלמעלה מתגלה לו בגלוי, לאחר שירד בהשתלשלות ונוצר מרחק גדול בינו לבין סיבתו, והוא התרחק מאור פניו בהסתר של

המדרגות והכל הוא מפני שעתה בגילוי זה יש לו השגה איך שיצא מאפילה לאור גדול ומאכל ליו"ט [ליום טוב] ומשעבוד לגאולה כו'.

המדרגות. וכל זה מפני שכעת, בגילוי הזה, הוא משיג כיצד יצא מאפלה לאור גדול, מאכל ליום טוב ומשעבוד לגאולה וכו'.

4

וזהו ענין יו"ט [יום טוב] גילוי השמחה שמבחי עקרת הבית נעשה אם הבנים שמחה. פי' כי עקרת מלשון

עקרה ומלשון כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים כגמ' [בגמרא] פ' בתרא דפסחים

וזהו עניינו של יום טוב — גילוי השמחה: מבחינת "עקרת הבית" היא נעשית "אם הבנים שמחה". כלומר, "עקרת" היא מלשון "עקרה", וגם מלשון "כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים", כגמרא, בפרק האחרון של פסחים.

והיא בחי' מלי' שמלובשת כל יומין דחול בב"ע בק"נ [בקליפת נוגה] כן פי' בספר שו"ס [שושן סודות] לתלמיד הרמב"ן [הרבי משה בן נחמן] ז"ל [זכרוננו לברכה / זכרונם לברכה].

והיא בחינת מלכות, שבכל ימות החול מלובשת בעולמות בריאה, יצירה ועשיה, בקליפת נוגה. כך מבואר בספר שושן סודות, שחיבר תלמיד הרמב"ן ז"ל.

5

וביו"ט [וביום טוב] היא עולה למעלה באצי' בבחי' אם הבנים בינה והשגה באור א"ס הנגלה אז שאור א"ס

משתלשל ויורד

וביום טוב היא עולה לאצילות, לבחינת "אם הבנים" — בינה והשגה באור אין סוף המתגלה אז, כאשר אור אין סוף משתלשל ויורד

אז באופן שיהיה דרך ומבוא לתפיסה והשגה במה שיכולים להשיג מאור א"ס ב"ה הנגלה ואיך שהגילוי רב מאד עד

באותה שעה, באופן שנפתחים נתיב ומבוא לתפיסה ולהשגה במה שאפשר להשיג מאור אין סוף ברוך הוא המתגלה, ולהבין עד כמה גדולה ההתגלות, עד

כי נהפך להם מיגון לשמחה ושהיו בחשך ראו אור גדול הוא גילוי אור א"ס ב"ה המתגלה בבחי' יש והשגה להיות איזו תפיסה והשגה באור פני מלך המתגלה אז.

שהם נהפכים מיגון לשמחה, ואלה שהיו בחושך ראו אור גדול. זוהי התגלות אור אין סוף ברוך הוא, המתגלה בבחינת יש ובהשגה, כך שתהיה תפיסה והשגה כלשהי באור פני המלך המתגלה אז.

6

וכמו עד"מ הנשמה שמתענגת בעוה"ב [בעולם הבא] מזיו השכינה תחת היותה מתלבשת בגוף הגשמי

ונפרדה משם ועלתה למקור חוצבה שמתענגת בג"ע [בגן עדן] העליון ונהנית מזיו כו'

כמו למשל הנשמה, המתענגת בעולם הבא מזיו השכינה: במקום להיות מלובשת בגוף הגשמי, היא נפרדת ממנו ועולה אל מקור חציבתה, ושם היא מתענגת בגן עדן העליון ונהנית מן הזיו וכו',

הנאה ותענוג נפלא וע"ז נאמר להנחיל אוהבי יש שמתגלה אור א"ס בבחי' יש להיות השגה ותפיסא להנשמה להיות נהנית מזיו ואור הנ"ל דהיינו שיש השגה והבנה איך שיצאה מאפילה לאור גדול כו'.

הנאה ותענוג נפלאים. ועל כך נאמר: "להנחיל אוהבי יש" — אור אין סוף מתגלה בבחינת יש, כך שהנשמה יכולה להשיג ולתפוס אותו, וליהנות מן הזיו והאור האמורים לעיל; כלומר, היא משיגה ומבינה כיצד יצאה מאפלה לאור גדול וכו'.

וזהו בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו פי בנהר היוצא מעדן שהוא בינה הוא העלייה בכל רגל משלשה רגלים ושם הוא מקור השמחה.

וזהו [פירוש] "בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו": בנהר היוצא מעדן, שהוא בינה, מתרחשת העלייה בכל רגל משלושת הרגלים, ושם נמצא מקור השמחה.

(ועמ"ש מזה בד"ה הוי' לי בעזרי). וכ"ז [וכל זה] הוא מבחי' מוחין דאימא בינה עוה"ב [עולם הבא] ג"ע [גן עדן] עליון גילוי תענוג הנשמות לפי השגתם

(וראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "הוי' לי בעזרי"). וכל זה הוא מבחינת מוחין דאימא: בינה, העולם הבא, גן עדן העליון — גילוי תענוגן של הנשמות לפי השגתן.

אבל מוחין דאבא החכמה מאין תמצא אין נקי' מה שאינו מושג למעלה מעלה מבחי' בינה והשגה אבל מוחין דאבא, שעליהם נאמר "חכמה מאין תמצא": אין הוא הכינוי למה שאינו מושג, למעלה מעלה מבחינת בינה והשגה;

דהיינו שמתגלה בחי' אור א"ס ב"ה מה דלית מחשבה תפיסא כו' ולא ניתן ליהנות בו מאחר שאין שם שום תפיסא והשגה.

כלומר, מתגלה בחינת אור אין סוף ברוך הוא, שעליו נאמר "לית מחשבה תפיסא ביה" וכו'; ולא ניתנת אפשרות ליהנות ממנו, משום שאין שם שום תפיסה והשגה.

7 וענין גילוי זה הוא ביטול ההשגה וביטול הנשמות במציאות באור א"ס ב"ה דלית מחשבה כו' והגילוי הזה הוא שמתגלה בשבת,

מהותה של התגלות זו היא ביטול ההשגה וביטול הנשמות במציאות [ממש], בתוך אור אין סוף ברוך הוא, שעליו נאמר ש"לית מחשבה" וכו'; התגלות זו היא שמתגלית בשבת.

ולכן אמרו בקושי התירו לדבר בד"ת [בדברי תורה] בשבת כי אורייתא מחכמה נפקת פי' נפקת יוצאת לחוץ כמו נפקת לבר שהיא הארה בלבד היוצאת מחכמה

לכן אמרו: "בקושי התירו לדבר בדברי תורה בשבת", שכן "אורייתא מחכמה נפקת". פירוש "נפקת" הוא יוצאת החוצה, כמו "נפקת לבר" — יוצאת לחוץ; שהרי אין זו אלא הארה היוצאת מחכמה,

אבל עצמיות החכמה היא רמה ונשגבה למעלה מעלה מבחי' אורייתא (וכמ"ש במ"א בד"ה עוטה אור כשלמה בשם האריז"ל [האר"י זכרנו לברכה] בפי' נובלות חכמה שלמעלה תורה ועמ"ש בביאור ע"פ יונתני)

אבל עצמות החכמה נעלה ונשגבת, הרכה למעלה מבחינת התורה. (כמבואר במקום אחר, במאמר הפותח "עוטה אור כשלמה", בשם האריז"ל, בפירוש "נובלות חכמה שלמעלה תורה"; וראו גם מה שנכתב בביאור על הפסוק "יונתני".)

ובגילוי זה לא שייך שמחה ותענוג שאין השמחה והתענוג נראה ונרגש אלא כמה שיש תפיסה והשגה איך שיצא מאפילה לאור גדול והיינו מאחר שנרגש בחי' אור גדול שהוא בבחי' מעלה מעלה.

ובהתגלות זו אין מקום לשמחה ולתענוג, שכן שמחה ותענוג ניכרים ומורגשים רק בדבר שיש בו תפיסה והשגה כיצד יצא אדם מאפלה לאור גדול; כלומר, לאחר שמורגשת בו בחינת אור גדול, שהיא במעלה עליונה ביותר.

8 ואחר שייבין שירד מטה מטה הנה בעלותו ממטה מטה למעלה מעלה תגדל השמחה במאד מאד.

לאחר שאדם מבין שהוא ירד למטה מטה, כשהוא עולה ממטה מטה למעלה מעלה, השמחה גדלה מאוד מאוד.

וכל זה לא שייך אלא במוחין דאימא שהוא גילוי אור א"ס בבחי' יש והשגה איך שהוא מעלה מעלה כו' כל זה שייך רק למוחין דאמא, שבהם מתגלה אור אין סוף בבחינת יש והשגה, עד שאפשר להשיג עד כמה הוא למעלה מעלה וכו'.

אבל מוחין דאבא שהם בבחי' גילוי מה שלמעלה מהשגה שם לא שייך מעלה ומטה כלל ומעלה ומטה שוין וכחשכה כאורה שגם חשך לא יחשיך כו'.

אבל מוחין דאבא, שהם בבחינת גילוי של מה שלמעלה מהשגה, אינם שייכים כלל למעלה ולמטה; שם מעלה ומטה שווים, ו"כחשכה כאורה", שכן "גם חושך לא יחשיך" וכו'.

9 ודקדוק הלשון כחשכה כאורה בשני כפי"ן והל"ל [והוה ליה למימר] חשכה כאורה אלא משום דחשכה

כאורה בלבד לא סגי אלא לומר שגם החשך לא יחשיך כו'

ולגבי הניסוח המדויק "כחשכה כאורה", שיש בו שתי אותיות כ"ף: היה צריך לומר "חשכה כאורה". אלא ש"חשכה כאורה" לכדו היה מספיק רק כדי לומר שגם החושך אינו מחשיך וכו';

אבל כחשכה כאורה בשני כפי"ן משמע דלא זו שגם החשך לא יחשיך והחשך שוה לאור

אבל "כחשכה כאורה", בשתי אותיות כ"ף, משמעו שלא רק שגם החושך אינו מחשיך, ולכן החושך שווה לאור,

אלא אף האור שוה לחשך דכל נהורין מתחשכאן קמ"י [קמיה] כו' וכתר עליון אע"ג [אף על גב] דאיהו אור צח אור מצוחצח אוכם הוא כו'.

אלא שגם האור שווה לחושך, שכן "כל האורות מתחשכים לפניו" וכו', וכתר עליון, אף שהוא אור צח ואור מצוחצח, "שחור הוא" וכו'.

(ועמ"ש סד"ה שחורה אני ונאווה בפי המולך מהודו ועד כוש ואפשר שזהו ענין ב' הכפי"ן דכחשכה כאורה. כ"ף דכאורה זהו כתר עליון וכמ"ש בד"ה יונתי בחגוי הסלע.

(ועיינו במה שנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "שחורה אני ונאווה", בפירוש "המולך מהודו ועד כוש". וייתכן שזהו עניינן של שתי אותיות הכ"ף ב"כחשכה כאורה": הכ"ף של "כאורה" היא כתר עליון, כפי שמוסבר במאמר הפותח במילים "יונתי בחגוי הסלע".

וכ"ף דכחשכה זהו כענין כלה ונחרצה. וע"ד שנזכר בזח"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א וכן כרת עיין במא"א [במאורי אור] אות כ' סעיף ט"ו ולגבי אור א"ס ב"ה כחשכה כאורה כו').

והכ"ף של "כחשכה" היא בדומה לעניין "כלה ונחרצה". וכעין זה נזכר בזהר חלק א, דף ג ע"א, וכן "כרת"; עיינו במאורי אור, אות כ', סעיף ט"ו. ולגבי אור אין סוף ברוך הוא, "כחשכה כאורה" וכו').

ועל זה נאמר ישת חשך סתרו שאין שם אור וגילוי ההשגה כלל אלא ביטול ההשגה

ועל כך נאמר: "ישת חושך סתרו", כלומר, שם אין כלל אור וגילוי של השגה, אלא ביטול ההשגה.

ולכן אין שם בחי' שמחה ותענוג בגילוי בחי' ביטול זה מאחר דלית מחשבה כו' ואינו נחשב לבחי' עלי' [עליה] כלל שאינו עולה ממטה למעלה רק שהוא בא לבחי' ומדרגה שמעלה ומטה שוין כו' כנ"ל.

ולכן אין שם בחינה של שמחה ותענוג בגילוי בחינת ביטול זו, מאחר ש"לית מחשבה" וכו'; ואין הדבר נחשב לעלייה כלל, שכן הוא אינו עולה מלמטה למעלה, אלא רק מגיע לבחינה ולמדרגה שבהן מעלה ומטה שווים וכו', כפי שנזכר לעיל.

(וזהו היש ה' בקרבנו אם אין פי' אם הגילוי מבחי' סדר ההשתלשלות שהיא בחי' להנחיל אוהבי יש

(וזהו פירוש "היש ה' בקרבנו אם אין": האם הגילוי הוא מבחינת סדר ההשתלשלות, שהיא הבחינה של "להנחיל אוהבי יש",

וזהו היש ה' בקרבנו או שהגילוי מלמעלה מסדר ההשתלשלות מבחי' אין וזהו אם אין ועיין בזח"ג [בזהר

חלק ג] שלח קני"ח ב' גם קנה חכמה קנה בינה ב"פ [ב' פעמים] קנה גימט' [גימטריא] יש.

וזהו "האם יש ה' בקרבנו" — כלומר, האם הגילוי הוא מתוך סדר ההשתלשלות; או שמא הגילוי הוא מלמעלה מסדר ההשתלשלות, מבחינת אין, וזהו "או אין". ראו גם בזהר, חלק ג, שלח, [דף] 158ב. וכן "קנה חכמה, קנה בינה": למילה "קנה", המופיעה פעמיים, יש ערך מספרי של יש.

אמנם בחי' אין הוא בחי' העליונה שבחכמה שדכוקה במקורה בחי' והחכמה מאין תמצא ועיין בזהר פי' ויקרא ד"ז ע"פ כשמן הטוב ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה בענין להצהיל פנים משמן ומ"ש סד"ה שיר השירים בענין

אולם בחינת אין היא הבחינה העליונה ביותר שבחכמה, הדבקה במקורה — הבחינה שעליה נאמר: "והחכמה נמצאת מאין". ראו גם בזהר, פרשת ויקרא, דף 7, על הפסוק "כשמן הטוב"; וכן את הנכתב במאמר הפותח במילים "צאינה וראינה", בענין "להצהיל פנים משמן"; ואת הנכתב בסוף המאמר הפותח במילים "שיר השירים", בענין

כי טובים דודיך מיין כי בחי' יין הוא המשמח אלקים ובחי' דודיך זהו מה שלמעלה מבחי' השמחה וכן"ל וע"ש ובד"ה ששים המה מלכות בענין ומעין מבית ה' יצא כו' ובד"ה ושאתם מים בששון):

"כי טובים דודיך מיין": בחינת היין היא זו ש"משמחת אלקים", ואילו בחינת דודיך היא מה שלמעלה מבחינת השמחה, כפי שנתבאר לעיל; ועיינו שם. וכן במאמר הפותח במילים "שישים המה מלכות", בענין "ומעין מבית ה' יצא" וגו'; ובמאמר הפותח במילים "ושאתם מים בששון").

10 קיצור ענין בערב תאכלו מצות וענין שלא הספיק בצקת כו'. ענין יו"ט [יום טוב] שהוא מועדים לשמחה.

סיכום: ענין "בערב תאכלו מצות", וענין "לא הספיק בצקת" וכו'. עניינו של יום טוב, שהוא "מועדים לשמחה".

בחי' מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה. בנהר יעברו ברגל שם נשמחה בו. וענין שבת בחי' גילוי והחכמה מאין תמצא דלית מחשבה תפיסא ביה.

בחינת "מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה". "בנהר יעברו ברגל, שם נשמחה בו". וענין השבת: בחינת הגילוי של "והחכמה מאין תמצא", שעליו נאמר כי "לית מחשבה תפיסא ביה".

כי יש בחיי סדר ההשתלשלות עילה ועלול ששרשו מהבינה וז"ש [וזהו שכתוב] נהר היוצא מעדן ושם שייך השמחה מההשגה ויש בחיי שלמעלה מסדר ההשתלשלות בחיי עדן עצמו שעז"נ [שעל זה נאמר] עין לא ראתה כו'

כי יש בחינת סדר ההשתלשלות, עילה ועלול, ששורשה בבינה; וזהו שנאמר "נהר היוצא מעדן", ושם שייכת השמחה הנובעת מההשגה. ויש בחינה שלמעלה מסדר ההשתלשלות — בחינת עדן עצמו, שעליה נאמר "עין לא ראתה" וכו'.

וזהו וקראת לשבת ענג ר"ת [ראשי תיבות] עדן נהר גן דהיינו שנמשך מבחי' עדן שלמעלה מבחי' נהר: וזהו "וקראת לשבת עונג": ראשי התיבות של "ענג" הם עדן, נהר, גן; כלומר, השפע נמשך מבחינת עדן, שלמעלה מבחינת הנהר.

11 ב וזהו ושמרתם את השבת כי קדש היא היא בעצמה היא בחיי קדש העליון בחיי חכמה מוחין דאבא שמתגלה בשבת.

2. וזהו [פירוש] "ושמרתם את השבת, כי קודש היא": היא עצמה בחינת הקודש העליון, בחינת חכמה — המוחין של אבא — שמתגלית בשבת.

משא"כ יו"ט [יום טוב] נקי מקרא קדש הארה בעלמא מקדש העליון נה"י [נצח הוד יסוד] דאבא בתוך מוחין דאימא שהרי גם ביו"ט [ביום טוב] בגילוי מוחין דאימא צריך להמשיך מוחין דאבא

לעומת זאת, יום טוב נקרא "מקרא קודש" — הארה בלבד מן הקודש העליון: נצח, הוד ויסוד של אבא, שבתוך המוחין של אימא. שהרי גם ביום טוב, כאשר המוחין של אימא מתגלים, יש צורך להמשיך את המוחין של אבא;

כי מוחין דאימא הגם שהם בחיי יש מ"מ אינם בחיי דבר נפרד ח"ו [חס ושלום] אלא הוא היש שנמשך מאין כי אף שהמוחין של אימא הם בבחינת יש, בכל זאת אין הם דבר נפרד, חס ושלום; אלא הם היש שנמשך מן האין.

כי אין ויש חו"ב [חכמה ובינה] הם תרין ריעין דלא מתפרשין ועמ"ש בד"ה ראה אנכי, שתמיד נמשך בחיי ביטול מוחין דאבא להיות בחיי מוחין דאימא

שהרי אין ויש, חכמה ובינה, הם "תרין ריעין דלא מתפרשין", שני רעים שאינם נפרדים לעולם. וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "ראה אנכי"; לכן בחינת הביטול של המוחין של אבא נמשכת תמיד ונעשית בחינת המוחין של אימא,

התגלות התענוג שהתענוג הוא ג"כ מהמשכת אור א"ס ב"ה דלית מחשבה וכו' ולא תענוג מהשגת דבר נפרד ח"ו [חס ושלום]

התגלות התענוג; שכן גם התענוג בא מהמשכת אור אין סוף ברוך הוא, ש"לית מחשבה [תפיסא ביה] "ו, וכו', ואינו תענוג מהשגת דבר נפרד, חס ושלום;

אלא שניתן ליהנות בגילוי אור זה מחמת ירידת והשתלשלות אור וגילוי זה עד שבא להשגה איך שהוא אור גדול כו'.

אלא שניתן ליהנות מהתגלות אור זה, מפני שהאור והגילוי הזה יורדים ומשתלשלים, עד שהם מגיעים להשגה, [כך שמיגים] עד כמה הוא אור גדול, וכו'.

12 וכל מה שלמטה מטה כולא קמ"י [קמיה] כלא כו' ועי"כ [ועל ידי כך] שש ושמה בהגלות נגלות אור וגילוי זה.

וכל מה שנמצא למטה-מטה הוא "כאין לפניו" וכו'; ומתוך כך שמחים וששים כאשר אור זה מתגלה בגלוי.

אך בשמחה זו צריך להמשיך מוחין דאבא ג"כ שתהיה השמחה מגילוי אור א"ס דלית מחשבה כו' (ועמ"ש ע"פ אסרי לגפן אסר יו"ד לבח"י גפן כו')

אך בשמחה זו צריך להמשיך גם את המוחין של אבא, כדי שהשמחה תהיה מגילוי אור אין סוף, ש"לית מחשבה [תפיסא ביה] "ו, וכו'. (וראו מה שנכתב על הפסוק "אוסרי לגפן": "אוסר יו"ד" — קושר את היו"ד לבחינת הגפן וכו').

וזהו ענין מקרא קדש כאדם שקורא לחבירו וכמו שהקריאה באדם לחבירו הוא בשמו שהוא רק זיו והארה התפשטות ממנו בלבד.

וזהו ענין מקרא קודש: כמו אדם הקורא לחברו; כשם שאדם קורא לחברו בשמו, שהוא רק זיו והארה, התפשטות ממנו בלבד,

כך הוא ענין מקרא קדש מבח"י שם שהוא רק הארה בעלמא מבח"י אבא. וכענין בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד] ויעש דוד שם כו' בח"י נה"י [נצח הוד יסוד] כו'.

כך הוא ענין מקרא קודש: מבחינת שם, שהוא רק הארה בעלמא מבחינת אבא. וכענין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", [ו] "ויעש דוד שם" וכו' — בחינת נצח, הוד ויסוד וכו'.

והנה הארה והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] הוא ע"י תפלה והלל אך הם אינם רק מדרבנן ומדאורייתא

נמשך בפסח ע"י אכילת מצה שהוא קטנות אבא

והנה, הארה והמשכה זו ביום טוב נעשית באמצעות תפילה והלל; אך אלה הם מדרבנן בלבד, ומדאורייתא היא נמשכת בפסח באמצעות אכילת מצה, שהיא קטנות אבא.

כי מצה מוחין דאבא שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן ולהיות ידיעה זו בהתינוק הוא נמשך מלמעלה מן הדעת המושג

כי מצה היא מוחין דאבא, [כמאמר] "אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן". והידיעה הזאת שבתינוק נמשכת מלמעלה מן הדעת המושגת;

שהרי ידיעה זו בהתינוק אינו בדעת המושג שהרי אינו יודע איך ומה הוא אביו כי דעת התינוק קטן כו' שהרי הידיעה הזאת שבתינוק אינה בדעת המושגת, שכן אינו יודע איך ומה הוא אביו, כי דעת התינוק קטנה וכו'.

וגם מצה אין בה טעם שאין בה ההגבהה כו' ולמעלה מן הדעת הוא בחי' אבא

וגם במצה אין טעם, ואין בה ההגבהה וכו'. ומה שלמעלה מן הדעת הוא בחינת אבא,

אלא שנמשך בקטנות ולכן נק' בזהר מיכלא דמהימנותא (ועמ"ש מזה בד"ה וספרתם לכם גבי חג השבועות).

אלא שהוא נמשך בקטנות, ולכן נקרא בזהר "מיכלא דמהימנותא" — מאכל האמונה. (ועיינו במה שנתבאר על כך כדיבור המתחיל "וספרתם לכם", בעניין חג השבועות.)

והנה המשכת מוחין דאבא במצה אינה אלא בלילה הראשון אבל משם ואילך הגם דכתיב מצות יאכל את שבעת הימים.

והנה, המשכת מוחין דאבא במצה היא רק בלילה הראשון; ואילו מכאן ואילך, אף שכתוב "מצות יאכל את שבעת הימים",

ופי' שצריך להאכיל את כל ז' הימים שיהיו נזונין מבחי' אבא וכנודע מספירה שבשבוע הראשון הם ז' מוחין דאבא שמוח החכמה נמשך בכל ז' המדות.

פירוש הדבר שצריך להאכיל את כל שבעת הימים, כדי שיהיו נזונים מבחינת אבא. וכידוע מספירת העומר, שהשבוע הראשון הוא שבעת מוחין דאבא, שכן מוח החכמה נמשך בכל שבע המדות,

הנה פסח מצרים אינו נוהג איסור חמץ אלא יום א' בלבד לפי שהיו משה ואהרן שהם שניהם מבחי' אבא ולא ימיש עמוד הענן כו'

[אף על פי כן], בפסח מצרים נהג איסור חמץ יום אחד בלבד, מפני שמשה ואהרן היו שם, ושניהם מבחינת אבא, ו"לא ימיש עמוד הענן" וכו',

ענא דאהרן דהיינו בחי' מקיפי אבא והענן היה הורג נחשים ועקרבים שבמדבר שהמקיף מסמא עיני החיצונים שלא יהיה להם יניקה כו'.

עננו של אהרן, שהוא בחינת המקיפים של אבא; והענן היה הורג נחשים ועקרבים במדבר, מפני שהאור המקיף מסמא את עיני הכוחות החיצוניים, כדי שלא תהיה להם יניקה וכו'.

14 ולכך הי' [היה] די להם בהמשכת מוחין דאבא בלילה הראשון אבל לדורות ז' ימים תאכלו מצות ומ"מ אין זה אלא שלא לאכול חמץ שלא יהיה יניקה כו'.

לכן הספיקה להם המשכת המוחין של אבא בלילה הראשון; אך לדורות נאמר: "שבעה ימים תאכלו מצות". ובכל זאת, עניין זה הוא רק כדי שלא לאכול חמץ, וכך לא תהיה יניקה וכו'.

אבל מצה מוחין דאבא די בלילה הראשון בערב תאכלו מצות שקבעו הכתוב חובה כי יומם יצוה ה' חסדו יומא דאזיל עם כולהו כו'

אבל המצה, שהיא המוחין של אבא, מספיקה בלילה הראשון: "בערב תאכלו מצות", פסוק שקבע זאת כחובה; שהרי "ביום יצוה ה' חסדו" — היום ההולך עם כולם וכו',

ענא דאהרן דכתיב ביה נמי לא ימיש עמוד הענן יומם כו' שכולל כל הימים כו'

ענן אהרן, שעליו נאמר גם "לא ימיש עמוד הענן יומם" וכו', והוא כולל את כל הימים וכו'.

(ע' [עיינן] בפ' אמור דק"ג ע"ב ומ"ש עליו במ"א) והיינו יום ראשון בלבד שהוא חסד כו':

(ראו [בזוהר], פרשת אמור, דף 103b, ומה שנכתב עליו במקום אחר). כלומר, היום הראשון בלבד, שהוא חסד וכו'.

15 קיצור. ענין קדש. ומקרא קדש. והמשכה זו ביו"ט [ביום טוב] של פסח הוא ע"י המצה ע"ד אין התינוק יודע לקרות אבא כו'. ופ"י מצות יאכל את שבעת הימים:

תקציר. עניין קדש ועניין מקרא קדש. המשכה זו ביום טוב של פסח נעשית באמצעות המצה, בדומה ל"אין התינוק יודע לקרות אבא" וכו'. וזהו פירוש "מצות יאכל את שבעת הימים".

16 ג והנה נמצא כי ב' מצות הם מצה של לילה הראשון חובה ומצה של כל ימי פסח

3. כעת מתברר שיש שני [סוגים של] מצה: המצה של הלילה הראשון, [שהיא] חובה, והמצה של כל ימי הפסח.

ועל בחי' הבי' אמר שלא הספיק כו' כי אבותינו לא היו צריכים באמת להיות להם מצה של שימור כל ימי הפסח כנ"ל.

ועל הבחינה השנייה אמרה [ההגדה]: "לא הספיק [הבצק]" וכו'; שכן באמת אבותינו לא היו צריכים שתהיה להם מצה שמורה בכל ימי הפסח, כפי שהוזכר לעיל.

אך זה היה אצלם ממילא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים פי' דמה שהקב"ה נקרא מלך מלכי המלכים כפשוטו

אבל אצלם הדבר התרחש ממילא, משום ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים". פירוש הדבר שהקב"ה נקרא "מלך מלכי המלכים" במובן הפשוט,

היינו המלכים הם המלכים שלמטה בעוה"ז ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא המרום כמ"ש בדניאל ס"י יו"ד ושר מלכות פרס כו' והקב"ה נק' מלך על מלכי המלכים.

כלומר, "המלכים" הם המלכים שלמטה, בעולם הזה, ו"מלכי המלכים" הם השרים העליונים שבצבא השמים, כפי שנאמר בדניאל, פרק י': "ושר מלכות פרס" וכו'; והקב"ה נקרא מלך על מלכי המלכים.

17 ועוד נק' מלך מלכי המלכים בבחי' מלכותו והנהגתו העולמות ע"י עשר ספירות. המלכים הם נה"י [נצח

הוד יסוד].

נוסף על כך, הוא נקרא "מלך מלכי המלכים" ביחס למלכותו ולהנהגתו את העולמות באמצעות עשר הספירות: "המלכים" הם נצח, הוד ויסוד;

ומלכי חג"ת [חסד גבורה תפארת]. ומלך מלכי היינו חב"ד [חכמה בינה ודעת] כי בעולם העשייה מאירים בחי' נה"י [נצח הוד יסוד] ובעולם היצירה מאיר חג"ת [חסד גבורה תפארת] ובעולם הבריאה בינה אך באצילות מאיר בחינת חכמה.

"מלכ"י הם חסד, גבורה ותפארת; ו"מלך מלכ"י הם חכמה, בינה ודעת. שכן בעולם העשייה מאירות בחינות נצח, הוד ויסוד; בעולם היצירה מאירות חסד, גבורה ותפארת; ובעולם הבריאה מאירה בינה; ואילו באצילות מאירה בחינת חכמה.

והיינו כי בחכמה שורה אור א"ס ב"ה שהוא הנקרא מלך מלכי המלכים. וע' בזח"א [בזהר חלק א] ד"ג ע"א
ובזח"ב [ובזהר חלק ב] יתרו דס"ז ע"ב.

כלומר, בחכמה שורה אור אין סוף, ברוך הוא, וזהו הנקרא "מלך מלכי המלכים". ועיינו בזהר, חלק א, דף ג ע"א,
ובזהר, חלק ב, יתרו, דף סז ע"ב.

וגילוי חכמה הוא גילוי אור אבא שנגלה בבחי' גילוי לפיכך ממילא לא הניח להחמיץ בצקם כו' להיות
יניקה ח"ו [חס ושלום].

גילוי החכמה הוא גילוי אור אבא, שהתגלה בגלוי; לכן, ממילא, לא הניח לבצקם להחמיץ וכו', [דבר שהיה] נותן
יניקה, חס ושלום.

וכמ"ש ירא את ה' בני ומלך (במשלי כ"ד) דהפירוש כפשוטו היינו כשם שתצטרך ליראה את השם יתברך
אע"פ [אף על פי] שאין אתה רואהו. ועם זה תפרוש מן העבירה.

וכמו שכתוב: "ירא את ה' בני ומלך" (במשלי, פרק כד). פירושו הפשוט הוא: כשם שעליך לירא מה' יתברך, אף
שאינך רואה אותו, ועל ידי כך להתרחק מן העבירה,

כן תצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו נכחפניך אע"פ [אף על פי] שאי אתה רואהו
ובזה תנצל מחיוב מיתה למלכות. כן פי' בכד הקמח ערך יראה.

כך עליך לירא מן המלך המולך בארץ, ולהעמיד את דמותו לנגד עיניך אף שאינך רואה אותו, ובכך להינצל מחיוב
מיתה בידי המלכות. כך פירש בכד הקמח, בערך "יראה".

18 ויש עוד בפ"י הפסוק כמשארז"ל [כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] ירא את ה' בני ומלך. ומלך על יצרך.
ושני הפירושים אמת.

יש פירוש נוסף לפסוק, כפי שאמרו חז"ל: "ירא את ה' בני ומלך" — "ומלך על יצרך". ושני הפירושים אמת.

והיינו שע"י היראה האמיתית מה' שהוא מלך מלכי המלכים עיי' ומלך על יצרך שלא להמשיך אחר
תאות הגשמיות מחמת היראה והביטול.

כלומר, באמצעות יראת ה' האמיתית, מתוך הכרה בכך שהוא מלך מלכי המלכים, אפשר לקיים "ומלך על יצרך" —
שלא להימשך אחר תאוות גשמיות, מכוח היראה והביטול.

19 והיצה"ר [והיצר הרע] הוא החמץ וכמ"ש מכף מעול וחומץ. ולכן ע"י שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה

היצר הרע הוא החמץ, כמו שכתוב: "מכף מעול וחומץ". לכן, כשמלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא, התגלה אליהם,

אזי ממילא לא הספיק להחמיץ כו' אבל אצלינו נעשה חיוב לדורות להיות מצות יאכל את שבעת הימים.

אזי [הבצק] לא הספיק להחמיץ, מעצמו וכו'. אבל אצלינו נעשתה חובה לדורות, ש"מצות יאכל את שבעת הימים",

שהם ז' המדות. שבהם יש שליטה ליצה"ר [ליצר הרע] ששבה"כ [ששכירת הכלים] היה בז"ת [בו' תחתונות] וע"כ צריך להמשיך בהם בחי מצה וביטול.

שהם שבע המדות, שבהן יש ליצר הרע שליטה, שכן שכירת הכלים הייתה בו' התחתונות [שכספירות]; ולכן צריך להמשיך לתוכן את בחינת המצה והביטול.

20 ועל בחי הראשונה נאמר בעבור זה עשה הוי' לי בעבור זה בשעה שיש מצה כו' שבעבור המשכת מצה עשה הוי' הוא גילוי אור אבא.

ועל הבחינה הראשונה נאמר: "בעבור זה עשה הוי' לי" — "בעבור זה", בזמן שיש מצה וכו'; שכן בזכות המשכת המצה "עשה הוי'", כלומר, התגלות אור אבא.

ופי' דהיינו ענין עשה הוי' לי היינו מה שנמשך גילוי אור א"ס ב"ה למטה ממש בעולם העשייה. ופירוש הדבר הוא, שענין "עשה הוי' לי" הוא שהתגלות אור אין סוף ברוך הוא נמשכת ממש למטה, בעולם העשייה.

21 וזהו עשה הוי' לי. שנמשך גילוי שם הוי' בעשייה הגשמיות. ואיך אפשר שיומשך אור גדול זה כ"כ [כל כך] למטה עד שיומשך לי ממש עם שאני בעשייה הגשמית במצרים.

וזהו "הוי' עשה לי": גילוי שם הוי' נמשך בעשייה הגשמית. וכיצד אפשר שאור גדול זה יימשך נמוך כל כך, עד שיימשך אליי ממש, אף שאני בעשייה הגשמית, במצרים?

זהו אי אפשר רק בעבור זה. דהיינו מה שע"י המצה נמשך מוחין דאבא שהחכמה מאין תמצא שהיא למעלה מסדר ההשתלשלות עד ששם נאמר כחשכה כאורה.

הדבר אפשרי רק "בעבור זה", כלומר, באמצעות המצה נמשכים מוחין דאבא, שהרי "חכמה מאין תמצא", והיא למעלה מסדר ההשתלשלות, עד שעליה נאמר "כחשכה כאורה".

22 והשוה ומשוה כו'. לכן יוכל להיות עשה הוי' לי שיומשך האור לי למטה בעשייה הגשמיות.

"והוא שווה ומשווה" וכו'. לכן ייתכן ש"ה' עשה ליי" – שהאור יימשך אליי למטה, בעשייה הגשמית.

והענין כי הנה כתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך ולא שרף כו' שהם בחי' בי"ע

הביאור: נאמר "ועברתי בארץ מצרים" – "אני ולא מלאך", "ולא שרף" וכו', שהם בחינות בריאה, יצירה ועשיה.

וכן באצי' עצמה יש בחי' בי"ע שהמלי' נקי עשייה שבאצי' וחג"ת [וחסד גבורה תפארת] וכינה הם יצירה ובריאה דאצי'

וכן גם בתוך אצילות עצמה יש בחינות בריאה, יצירה ועשיה: מלכות נקראת העשיה של אצילות, וחסד, גבורה ותפארת, וכן בינה, הן היצירה והבריאה של אצילות.

וזהו ג"כ פי' אני ולא מלאך שהמלי' נקי ג"כ המלאך כו' אלא אני דוקא שהוא ע"י המשכת אור אבא מקור החכמה שהוא אצילות שבאצילות

וזהו גם פירוש "אני ולא מלאך": שהרי גם מלכות נקראת "המלאך" וכו'; אלא דווקא "אני" – כלומר, באמצעות המשכת אור אבא, מקור החכמה, שהיא אצילות שבאצילות.

(ועמ"ש בד"ה ולהבין בתוס' [בתוספת] ביאור ענין וייצר כו' שכמ"כ [שכמו כן] בד' בחי' דצח"מ [דומם צומח חי מדבר] שבאצי' חכמה עילאה היא בחי' מדבר כו' ע"ש)

(וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "ולהבין", בתוספת ביאור ענין "וייצר" וכו': שגם בארבע הבחינות דומם, צומח, חי ומדבר שבאצילות, חכמה עילאה היא בחינת מדבר וכו'; עיינו שם.)

לפי שארץ מצרים היה מקום טומאה והוצרך דוקא להיות המשכה עליונה שגם חשך לא יחשיך וכחשכה כאורה והיינו אור אבא ולא אימא כו',

מפני שארץ מצרים הייתה מקום טומאה, היה צורך דווקא בהמשכה עליונה כזו, שאפילו החושך אינו מחשיך בפניה, ו"כחשכה כאורה". כלומר, אור אבא ולא אימא וכו',

והיינו כי מה שנמשך ע"י מלאך או שליח עם היות שהכל ממנו ית' והמלאך הוא רק שליח וכחומר ביד היוצר הוא בידו ית'.

וזהו: מה שנמשך באמצעות מלאך או שליח, אף שהכול ממנו יתברך, והמלאך אינו אלא שליח והוא בידו יתברך "כחומר ביד היוצר",

אך עכ"ז [עם כל זה] האור והשפע הנמשך ע"י מלאך ושליח הוא ממקור סדר ההשתלשלות. שמבחי' זו נמשך ע"י השתלשלות עילה ועלול ומתלבש בבחי' מלאך או שרף כו'.

אף על פי כן, האור והשפע הנמשכים באמצעות מלאך או שליח באים ממקור סדר ההשתלשלות. מבחינה זו הם נמשכים דרך השתלשלות של עילה ועלול ומתלבשים בבחינת מלאך או שרף וכו'.

לא כן ההמשכה שמלמעלה מסדר ההשתלשלות אין המלאך יכול להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו כו' וזהו ענין אני ולא מלאך כו' ועמ"ש בד"ה ויקרא אל משה.

לא כך היא ההמשכה שמעל לסדר ההשתלשלות: מלאך אינו יכול להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו וכו'. וזהו ענין "אני ולא מלאך" וכו'. וראו מה שנכתב במאמר המתחיל "ויקרא אל משה".

אך להבין מ"ש אני הוא ולא אחר דמכיון שכבר פירש ולא ע"י מלאך ולא ע"י שרף ולא ע"י השליח. אי"כ מי הוא האחר שיצטרך לומר ע"ז עוד אני ולא אחר.

אך צריך להבין את הנאמר "אני הוא ולא אחר": מאחר שכבר נאמר "ולא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי השליח", מי הוא אפוא ה"אחר", עד שנצרך לומר על כך עוד "אני ולא אחר"?

23 והענין הוא כי הנה באלול ועד יו"כ [יום הכפורים] מזכירין י"ג מדות הרחמים להיות שהם המשכות

עליונות המתגלות בבע"ת [בבעלי תשובה]

החסבר הוא כך: מאלול ועד יום הכיפורים אנו אומרים את שלוש עשרה מידות הרחמים, שכן הן המשכות עליונות שמתגלות לבעלי תשובה, כלומר למי ששבים אל ה';

כי מאחר שחטא ופגם במה יתוקן אלא ע"י המשכות עליונות שמאד נעלה וכחשכה כאורה כו'. ולכן הם שהמשיכם משה רבינו ע"ה [עליו השלום] בחטא העגל לתקן החטא.

שהרי לאחר שאדם חטא ופגם, כיצד יוכל לתקן זאת אם לא באמצעות המשכות עליונות ונעלות מאוד, שלגביהן "כחשכה כאורה" וכו'? לכן משה רבנו הוא שהמשיך אותן בעת חטא העגל, כדי לתקן את החטא.

24 והנה שם נאמר וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו כי ארך אפים ראה אף לרשעים כו'

כעת נאמר שם: "ומשה מיהר, קד ארצה והשתחוה", משום שראה את מידת "ארך אפיים", גם כלפי הרשעים וכו'.

וכדי שלא יהיה יניקה לחיצונים ג"כ זה היה בקשת משה ונפלינו אני ועמך ביקש שלא תשרה שכינה.

וכדי שגם החיצונים לא יוכלו לקבל מכך יניקה, זו הייתה בקשתו של משה: "ונפלינו אני ועמך"; הוא ביקש שהשכינה לא תשרה [על האומות].

25 והבטיח לו הקב"ה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה הא אילו לא הבטיח לו כן היה שורה

והקדוש ברוך הוא הבטיח לו גם את הדבר הזה: "את הדבר הזה שאמרת אעשה". מכאן שאילו לא הבטיח לו כך, הייתה השכינה שורה [עליהם],

וכמו בבלעם הגם שהיה מזוהם כו' לפי שהוא ית' כל יכול וכחשכה כאורה כו' גם חשך כו'.

כמו אצל בלעם, אף שהיה טמא וכו'; שכן הוא ית' כל יכול, ו"כחשכה כאורה" וכו', "גם חושך" וכו'.

ומשם היה יניקת פרעה באחורי העורף מקום גבוה כו' ולכן עבדים היינו לפרעה במצרים כו'.

ומשם הייתה יניקתו של פרעה, מאחורי העורף, מקום גבוה וכו'; ולכן "עבדים היינו לפרעה במצרים" וכו'.

אך בצאתם ממצרים בעבור זה בשעה שיש מצה המשכת מוחין דאבא שמלמטה באתעדל"ת [באתערותא

דלתתא] שהיא עשיית המצוה היה אור אבא נמשך לי בפנימית בבחי' ישראל ולא נמשך לחיצונים.

אך כשיצאו ממצרים, "בעבור זה", בזמן שיש מצה — המשכת המוחין של אבא מלמטה, באמצעות אתערותא דלתתא, שהיא עשיית המצוה — נמשך אור אבא "אליי" בפנימיות, בבחינת ישראל, ולא נמשך אל החיצונים.

26 וזהו לי ולא לו אלו היה שם לא היה נגאל ולא כאשר מתחלה שהיינו עבדים לפרעה שהיה לו יניקה

מאור אבא מאחוריים כו' וזהו ולא אחר.

וזהו פירוש "לי ולא לו" — "אילו היה שם, לא היה נגאל"; ולא כפי שהיה בתחילה, כש"היינו עבדים לפרעה", שהייתה לו יניקה מאור אבא מן האחוריים וכו'. וזהו "ולא אחר".

והיינו ע"י המצוה נמשך לי בפנימית ונמצא שהמצה גרם לצאת ממצרים כי בחפזון כו' המשכת אור אבא כו'.

כלומר, באמצעות המצוה נמשך האור "לי", בפנימיות; נמצא שהמצה גרמה ליציאה ממצרים, "כי בחפזון" וכו' — כלומר, המשכת אור אבא וכו'.

אבל כל ז' הימים הוא אחר יצ"מ [יציאת מצרים] מצות יאכל את שבעת הימים והיינו לדורות כי אבותינו לא היו צריכים לזה אלא שלא הספיק ממילא כו'.

אבל כל שבעת הימים הם לאחר היציאה ממצרים — "מצות יאכל את שבעת הימים"; וזהו ציווי לדורות, שכן אבותינו לא היו זקוקים לכך, אלא שהבצק לא הספיק, מאליו וכו'.

(וביאור ענין בעבור זה הנה פי' מוחין דאבא מבואר למעלה שהוא המשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות דקמיה כחשכה כאורה ממש מה שאפילו כתר עליון כו' אוכמא הוא קדם כו' ועם היות דשם בחי' אם צדקת מה תתן לו

(וביאור עניין "בעבור זה": משמעותם של מוחין דאבא נתבארה לעיל — זוהי המשכה שלמעלה מסדר ההשתלשלות, שלגבי "כחשכה כאורה" ממש; אפילו כתר עליון וכו' "אוכמא הוא קדם" וכו'. ואף על פי ששם נאמר "אם צדקת מה תתן לו",

אמנם כשנמשך ומאיר משם בחכמה עילאה הנק' אבא ונש"י [ונשמות ישראל] נק' בנים לבחי' אבא כמשל הבן שנמשך ממוח האב ואזי נקרא ההמשכה הנ"ל מוחין דאבא א"כ ע"ז נמשך ההמשכה רק בסטרא דקדושה דוקא ועמ"ש לקמן בענין עבדים היינו כו'.

אולם כאשר הוא נמשך ומאיר משם בחכמה עילאה, הנקראת אבא — ונשמות ישראל נקראות בנים לבחינת אבא, בדומה לבן הנמשך ממוח האב — אזי ההמשכה האמורה נקראת מוחין דאבא. אם כן, באמצעות נמשך האור דווקא לצד הקדושה. וראו מה שכתוב לקמן בעניין "עבדים היינו" וכו'.

ויוציאנו ה' אלקינו כו' ועמ"ש בד"ה כי עמך מקור חיים גבי ענין השקיפה ממעון קדשך מן השמים כו'. וסד"ה שימני כחותם וזהו עזי וזמרת יה שהם או"א [אבא ואימא] וע"ז זה אלי כו'.

"ויוציאנו ה' אלקינו" וכו'. וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "כי עמך מקור חיים", בעניין "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" וכו'; ובסוף המאמר המתחיל "שימני כחותם". וזהו "עזי וזמרת יה", שהם אבא ואמא, ועל ידי כך "זה אלי" וכו'.

והנה ההמשכה מחכמה עילאה הוא ע"י יסוד אבא המתלבש ביסוד ז"א וזהו ענין בעבור זה ועיין בפ' ויצא דק"נ ע"ב בענין פי' זה שער השמים ובפ' בשלח ס"א א' יתרו דף ע' [ע"ן].

והנה, ההמשכה מחכמה עילאה היא באמצעות יסוד אבא, המתלבש ביסוד ז"א; וזהו ענין "בעבור זה". ועיין בזוהר, פרשת ויצא, דף ק"נ ע"ב, בענין פירוש "זה שער השמים"; ובפרשת בשלח ס"א ע"א; יתרו דף ע'.

ועמ"ש בד"ה בחדש השלישי כו' ביום הזה כו' וזהו שבחי' י"ג מדות הרחמים שהן רחמים גדולים בלי גבול עכ"ז [עם כל זה] נק' מדות הרחמים שיש בחי' המגביל הרחמים שלא יומשכו

וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "בחדש השלישי" וכו', "ביום הזה" וכו'. וזהו הטעם ש"ג מידות הרחמים, שהן רחמים גדולים בלי גבול, נקראות בכל זאת "מידות הרחמים": יש בהן בחינה המגבילה את הרחמים, כדי שלא יימשכו

רק במקום הראוי וכענין כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו כו' ועמ"ש מזה סד"ה ויאכילך את המן. וזהו ג"כ פי' בעבור זה.

רק במקום הראוי, כענין "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" וכו'. ועיינו במה שנכתב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "ויאכילך את המן". וזהו גם פירוש "בעבור זה".

ופי' ברבות ע"פ זה ספר תולדות אדם זה היינו י"ב שבטים ועם שבט לוי הם י"ג שהם נגד י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו'. וזהו רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו' (בתהלים ס"י מ')

ובמדרש רבה על הפסוק "זה ספר תולדות אדם" מבואר ש"זה" הם שנים עשר השבטים, ועם שבט לוי הם שלושה עשר, כנגד שלוש עשרה מידות הרחמים וכו'. וזהו "רבות עשית אתה ה' אלקי, נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" וכו' (בתהלים, פרק מ').

פי' רבות כל דבר שהוא רב ועצום ע' [עיינן] זח"א [זהר חלק א] פ' ויחי דרמ"ז א' וברבות סוף מגלת אסתר אתה מוצא שמדות טובות של הקב"ה בהשפע בפרוי ורבו הטוב ברכוי החסד ברכוי הרחמים ברכוי כו' פירוש "רבות" הוא כל דבר שהוא רב ועצום (ראו זוהר חלק א, פרשת ויחי, דף רמ"ז ע"א); ובמדרש רבה, בסוף מגילת אסתר, נאמר: "אתה מוצא שמידותיו הטובות של הקב"ה הן בשפע, בפירון ובריבוי: הטוב בריבוי, החסד בריבוי, הרחמים בריבוי, בריבוי" וכו'.

ע"ש וזהו רבות עשית דהיינו המדות עליונות שלמעלה מהמדה וגבול שנקראו רבות כענין ורב חסד ורב טוב כו'

ראו שם. וזהו "רבות עשית": המידות העליונות שלמעלה ממידה ומגבול, הנקראות "רבות", כמו "ורב חסד" ו"רב טוב" וכו'.

עשית שנשתלשלו ונמשכו בעשייה הגשמיות וכדפי' בת"א [בתורה אור] בד"ה ויהי מקץ ועכ"ז [ועם כל זה] נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] מחשבתן של ישראל קדמה "עשית" — הן השתלשלו ונמשכו לעולם העשייה הגשמית, כפי שנתבאר בתורה אור במאמר הפותח במילים "ויהי מקץ". ואף על פי כן, "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו", וכמאמר חז"ל: "מחשבתן של ישראל קדמה"

לכל דבר וז"ש [וזהו שכתוב] ורב טוב לבית ישראל וכתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך כו' ועיין ברבות תולדות פס"ה רבות עשית כו' למה כהו כו'

לכל דבר. וזהו שנאמר "ורב טוב לבית ישראל", וכן "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" וכו'. ועיינו במדרש רבה, תולדות, פרשה ס"ה: "רבות עשית" וכו' — "למה כהו" וכו'.

כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות ובפי' בא פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ע"פ החדש הזה לכם הצדקה שלכם כו' הרחמים שלכם כו' ע"ש ועמ"ש בד"ה ואכלתם אכול בפי' אשר עשה עמכם להפליא יעו"ש [יעו"ש שם].

"כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות"; ובפרשת בא, פרשה ט"ו, על הפסוק "החודש הזה לכם" נאמר: "הצדקה שלכם" וכו', "הרחמים שלכם" וכו'; ראו שם. ועיינו כמה שנכתב במאמר הפותח במילים "ואכלתם אכול", בפירוש "אשר עשה עמכם להפליא"; ראו שם.

27 וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור. שע"י המרור והמרירות מריחוקו מה' עי"ז

מעורר י"ג מדה"ר [מדות הרחמים] כו'

וזהו פירוש "בעבור זה": אמרתי זאת רק בשעה שיש מצה ומרור, שכן באמצעות המרור והמרירות על הריחוק מה' מתעוררות שלוש עשרה מידות הרחמים וכו',

כמ"ש בד"ה קול דודי הנה זה בא כו' ועיין ברבות בשלח ס"פ כ"ג בענין ואמר ביום ההוא כו' כפי שמוסבר במאמר הפותח במילים "קול דודי, הנה זה בא" וכו'. ועיינו במדרש רבה, בשלח, בסוף פרק כ"ג, בענין "ואמר ביום ההוא" וכו'.

והענין כמ"ש במנחות דנ"ג יבא זה ויקבל זאת מזה כו' והיינו משה שנתנבא בזה והוא המשכת התורה וכמ"ש סד"ה ראשי המטות גבי לאמר זה הדבר.

והענין הוא כפי שנאמר במנחות נג, ב: "יבוא זה ויקבל זאת מזה" וכו'; כלומר, משה, שהתנבא ב"זה", והכוונה היא להמשכת התורה, כפי שמוסבר בסוף המאמר הפותח במילים "ראשי המטות", בענין "לאמור: זה הדבר".

28 והנה התורה נקי' נובלות חכמה שלמעלה אכן לעתיד יהיה גילוי פנימית התורה שמפנימית חכמה

שלמעלה ועי"ז כווננו ברבות שלעתיד יאמרו ב"פ [ב' פעמים] זה

והנה, התורה נקראת "נובלות חכמה שלמעלה"; אך לעתיד לבוא תתגלה פנימיות התורה, שמקורה בפנימיות החכמה שלמעלה. ולכך רמזו במדרש רבה, שלעתיד לבוא יאמרו "זה" פעמיים:

הנה אלקינו זה כו' זה הוי' דהיינו עי"י שיתגלה ג"כ פנימיות אבא. ועמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' תולדות דקל"ה על פסוק זה ואמר ביום ההוא כו'

"הנה אלקינו זה" וכו', "זה הוי'": כלומר, גם פנימיות אבא תתגלה. וראו מה שכתב הרמ"ז בפרשת תולדות, דף קלה, על הפסוק "ואמר ביום ההוא" וכו'.

ומ"מ גילוי זה נמשך ע"י היום לעשותם וזהו בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור.

ואף על פי כן, גילוי זה נמשך באמצעות "היום לעשותם"; וזהו "בעבור זה" — לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור.

דהיינו בבחי' היום לעשותם שאז הוא דשייך בחי' הבחירה. וכמ"ש ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים.

כלומר, בבחינת "היום לעשותם", שאז שייכת בחינת הבחירה. וכמו שכתוב: "ראה, נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע, ובחרת בחיים".

29 והנה איתא בפע"ח [בפרי עץ חיים] מרור גימ' [גימטריא] מות. ור"ל [ורוצה לומר] כי הגשמיות נק' מות ורע

שהוא כלה ונפסד והרוחניות נק' חיים וטוב וכמ"ש מזה בד"ה האזינו השמים וע"כ צריך להיות בחי' מרור ומרירות ממה שנמשך אחר הגשמיות כו'

והנה, נאמר בפרי עץ חיים שמרור עולה בגימטריה מות. כלומר, הגשמיות נקראת "מוות" ו"רע", משום שהיא כלה ונפסדת, ואילו הרוחניות נקראת "חיים" ו"טוב", כפי שמוסבר במאמר המתחיל "האזינו השמים". לכן צריכה להיות בחינת מרור ומרירות על כך שנמשכים אחר הגשמיות וכו'.

ולהיות ובחרת בחיים כו' וזה אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] הוא אומר בלע המות לנצח (בישעיה סימן כ"ה). שלא יהיה הגשמיות מעלים ומסתיר כו'.

ולקיים "ובחרת בחיים" וכו'. הדבר שייך רק עכשיו, אבל על העתיד לבוא נאמר: "בלע המות לנצח" (ישעיהו, פרק כ"ה) — הגשמיות לא תעלים ולא תסתיר וכו'.

וזהו ומחה ה' דמעה. אשר דמעה בגימט' [בגימטריא] ק"ך צירופי אלקים שמהם נמשך ההעלם והסתור כו' אלא יהיה כמ"ש והיה הוי' לי לאלקים. ע"ד הקב"ה מוציא חמה מנרתקה כו'.

וזהו "ומחה ה' דמעה": דמעה עולה בגימטריה ק"ך צירופי אלקים, שמהם נמשכים ההעלם והסתור וכו'; אלא שיהיה כפי שנאמר: "והיה הוי' לי לאלקים", בדומה לכך שהקב"ה מוציא חמה מנרתקה וכו'.

30 וא"כ אז אין שייך בחי' מרור שהמרור הוא על בחי' ההסתור הנק' מות. כי אז בלע המות כו' ברוחניות וכן בגשמיות ממש.

אם כן, לא תהיה שייכת אז בחינת מרור, שהרי המרור הוא על בחינת ההסתור, הנקראת "מוות"; כי אז "יבלע המוות" וכו', ברוחניות, וכן גם בגשמיות ממש.

וכן בחי' מצה שהוא ענין השימור מהחמץ אינו שייך רק עכשיו אבל לע"ל [לעתיד לבוא] יהי' [יהיה] ע"ד שלא הספיק להחמיץ שא"א לבא לבחי' חמץ ויש גשמי כלל מחמת הביטול כו'

כך גם בחינת מצה, שעניינה השמירה מפני חמץ, שייכת רק עכשיו. אבל לעתיד לבוא יהיה הדבר בבחינת "לא הספיקה" [העיסה] להחמיץ": לא יהיה אפשר כלל להגיע לבחינת חמץ ויש גשמי, מחמת הביטול וכו';

או כי גם מבחי' חמץ לא יהי' [יהיה] יניקה לחיצונים דהיינו שלא יהי' [יהיה] החמץ בחי' יש וגסות דקליפה או שגם מבחינת חמץ לא תהיה יניקה לכוחות החיצוניים; כלומר, החמץ לא יהיה בחינת ישות וגסות של קליפה,

אלא ע"ד ויגבה לבו בדרכי ה' וכמו שבקרבן תודה היו עשרה חלות חמץ. וכמ"ש הטעם ע"פ מזמור לתודה (בסידור).

אלא יהיה בבחינת "ויגבה לבו בדרכי ה'", וכמו שבקרבן תודה היו עשר חלות חמץ. והטעם לכך מוסבר על הפסוק "מזמור לתודה" (בסידור).

והרי ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] ברבות פ' צו פ"ט לע"ל [לעתיד לבוא] כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל כו'

והרי אמרו חז"ל במדרש רבה, פרשת צו, פרק ט: "לעתיד לבוא כל הקרבנות בטלים, וקרבן תודה אינו בטל" וכו'.

והרי כל הקרבנות באות מצה חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם שהן באות חמץ א"כ מזה מוכרח שלע"ל

[שלעתיד לבוא] מחמת עוצם הגילוי יתברר ויתעלה גם החמץ ועמ"ש בד"ה וידבר דעשה"ד [דעשרת הדברות]

מענין שתי הלחם שהיו באות חמץ

והרי כל הקרבנות באים מצה, חוץ מהחמץ שבקרבן התודה ומשתי הלחם, שבאים חמץ. אם כן, מוכח מכך שלעתיד לבוא, מחמת עוצמת הגילוי, גם החמץ יתברר ויתעלה. ועיינו כמה שנכתב בדיבור המתחיל "וידבר", על עשרת הדיברות, בעניין שתי הלחם שבאו חמץ.

ולכן בחי' בעבור זה זהו דוקא בשעה שיש מצה ומרור שהוא בחי' היום לעשותם. אזי דוקא ממשיכים בחי' זה.

ולכן בחינת "בעבור זה" שייכת דווקא "בשעה שיש מצה ומרור", שהיא בחינת "היום לעשותם"; דווקא אז ממשיכים את בחינת "זה".

הוא גילוי אור אי"ס ב"ה הסוכ"ע. דקמיה מעלה ומטה שוין ע"כ נק' זה וכמ"ש את השמים ואת הארץ אני מלא.

היא גילוי אור אין סוף ברוך הוא, סובב כל עלמין, שלפניו מעלה ומטה שווים; לכן היא נקראת "זה", ככתוב: "את השמים ואת הארץ אני ממלא".

משא"כ לע"ל [לעתיד לבוא] אין מועיל בחי' תשובה וכמ"ש בגמרא פכ"ג דשבת דקנ"א ע"ב ע"פ אשר תאמר אין לי בהם חפץ שאין בהם לא זכות ולא חובה כו'.

לעומת זאת, לעתיד לבוא לא תועיל תשובה, כפי שנאמר בגמרא, פרק כ"ג בשבת, דף קנ"א ע"ב, על הפסוק "אשר תאמר אין לי בהם חפץ": שאין בהם לא זכות ולא חובה וכו'.

31 ועמ"ש בד"ה קול דודי בענין הנה זה בא מדלג כו'. ועו"ל [ועוד יש לומר] לתרץ הקושיא דלעיל בענין מצה זו שאנו

וראו מה שנכתב במאמר הפותח במילים "קול דודי", בענין "הנה זה בא מדלג" וכו'. ועוד אפשר לומר, כדי ליישב את השאלה שלעיל בענין "מצה זו שאנו

אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ והלא כבר נצטוו מקודם בערב תאכלו מצות.

אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ" — והרי כבר קודם לכן נצטוו: "בערב תאכלו מצות" —

שי"ל [שיש לומר] שהוא ע"ד מ"ש מגיד מראשית אחרית כמ"ש ברבות פ' בראשית פט"ו [פרק ט"ו / פרשה ט"ו] ע"פ הוא הסובב את כל ארץ החוילה עדיין לא היתה חוילה ואתה אומר הסובב. אתמהא.

ואפשר לומר שהדבר הוא על דרך מה שכתוב: "מגיד מראשית אחרית", כמובא במדרש רבה, פרשת בראשית, פרשה טו, על הפסוק "הוא הסובב את כל ארץ החוילה": "עדיין לא הייתה חוילה, ואתה אומר 'הסובב'? אתמהא!"

אלא מגיד מראשית אחרית וכמ"כ [וכמו כן] כאן עיקר הענין דמצה זו שאנו אוכלים הוא ע"ש [על שם] שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה כו'.

אלא, הוא מגיד מראשית אחרית. וכך גם כאן: עיקר הענין של "מצה זו שאנו אוכלים" הוא מפני ש"לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה" וכו'.

32 ומ"ש מקודם בערב תאכלו מצות זהו ע"ד מגיד מראשית אחרית. ומ"מ האמת ג"כ כנ"ל דבי בחי מצה הם שזהו ג"כ פי ראשית ואחרית.

ומה שנאמר קודם לכן, "בערב תאכלו מצות", הוא בבחינת "מגיד מראשית אחרית". ואף על פי כן, גם האמת היא כפי שנאמר לעיל: יש שתי בחינות של מצה, וגם זהו פירושם של "ראשית" ו"אחרית".

פי' ראשית מלמטה למעלה זהו ענין ראשית חכמה יראת ה' שזהו ענין יראה תתאה שע"ז אמרו אם אין יראה אין חכמה והיא המצה הא'.
פירוש "ראשית" מלמטה למעלה הוא ענין "ראשית חכמה יראת ה'", כלומר ענין היראה התחתונה, שעליה אמרו:

"אם אין יראה אין חכמה"; והיא המצה הראשונה.

33 ומזה נמשך אח"כ בחי אחרית היא המצה הב' וכמ"ש בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך אח רית שזהו בחי יובל.

ומכאן נמשכת לאחר מכן בחינת ה"אחרית", שהיא המצה השנייה; וכך נכתב בפרדס, בערכי הכינויים, בערך "אחרית", שזו בחינת היובל.

וכנודע דיצ"מ [דיציאת מצרים] נמשך מבחי' יובל שמשם נמשך החירות כו' וכמא"א [ובמאורי אור] פי' אחרית ע"ה [עליו השלום] גימט' [גימטריא] כתר.

כידוע, יציאת מצרים נמשכה מבחינת היובל, שממנה נמשכת החירות וכו'. ובספר מאורי אור מבואר כי "אחרית", בצירוף הכולל, עולה בגימטריה כתר.

והוא ענין שנגלה עליהן מלך מלכי המלכים כו' וזהו מגיד מראשית אחרית פי' מגיד לשון המשכה כמו נהר דינור דנגיד ונפיק.

וזהו ענין "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים" וכו'. וזהו "מגיד מראשית אחרית": "מגיד" הוא לשון המשכה, כמו "נהר דינור דנגיד ונפיק".

שע"י בחי ראשית שהוא יראה תתאה זכו לבחי' אחרית היינו יראה עילאה שע"ז אמרו אם אין חכמה אין יראה וזהו ובמורא גדול זו גילוי שכינה כו'. וכענין נעוץ תחלתן בסופן כו':

שעל ידי בחינת ה"ראשית", שהיא יראה תתאה, זכו לבחינת ה"אחרית", היינו יראה עילאה, שעליה אמרו: "אם אין חכמה אין יראה". וזהו "ובמורא גדול" — "זו גילוי שכינה" וכו'. וזהו כענין "נעוץ תחילתן בסופן" וכו'.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר והתרגום לעברית של ימינו.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/tzav/6

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק